

Keskusrikospoliisin, Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin ajankohtaiskatsaus: Laittomien kansainvälisten jätesierrojen määrä kasvanut viime vuosina

5/2021

Sisällysluettelo

1 Ympäristökollisuus ja kansainväliset laittomat jätesiirot.....	1
2 Kansainväliset jätesiirot ja Suomi.....	3
3 Laittomat kansainväliset jätesiirot Suomen osalta	3
4 Laittomien kansainvälisten jätesiirojen torjuntaa.....	4
5 Tulevaisuuden uhkakuvat.....	6

1 Ympäristörikollisuus ja kansainväliset laittomat jätesiirot

Kansainvälisellä jätesiirolla tarkoitetaan jätteen kuljetusta maasta toiseen sen hyödyntämistä tai loppukäsittelyä varten. Kansainvälisesti ympäristörikollisuuden uhat voidaan jakaa Interpolin tekemän jaon mukaan: kalastusrikollisuus, metsärikollisuus, jäterikollisuus ja villieläinrikollisuus. Näistä merkittävimpinä rikollisuuden uhkakuvina voidaan Suomessa pitää jäterikollisuutta ja jätteiden hävittämiseen liittyvää rikollista toimintaa.¹

Jäte sisältää usein arvokkaita materiaaleja ja sillä on siten taloudellista arvoa. Viime vuosikymmenien aikana globalisaation ja talouskasvun kehittyminen ovat johtaneet jätekaupan lisääntymiseen maailmanlaajuisesti. Jätteistä talteen otettuja materiaaleja käyttämällä voidaan korvata luonnonvarojen käyttöä teollisuudessa.

Suurin osa jätekaupasta liittyy vaarattoman, niin sanotun vihreän jätteen kauppaan, josta ei todennäköisesti aiheudu riskiä ympäristölle. Tällaisia jätteitä ovat esimerkiksi metalliromu, jättepaperi ja käsittelemättömän puun jäte. Jätteet saattavat kuitenkin sisältää ihmisille ja ympäristölle haitallisia tai vaarallisia materiaaleja, minkä vuoksi jätteiden kansainvälisiä siirtoja valvotaan tiukasti.

Jätteiden kansainvälisten siirtojen valvonta perustuu moniin kansainvälisiin sopimuksiin ja säädöksiin. Tärkeimpiä niistä ovat vaarallisten jätteiden kansainvälisiä kuljetuksia säätelevä Baselin sopimus ja hyödynnettävien jätteiden siirtojen valvontaa koskeva OECD:n päätös. Euroopan alueella tapahtuvia jätteiden siirtoja säätelee EU:n jätteensiirtoasetus. Suomen kansallisessa lainsäädännössä jätteiden kansainvälisistä siirroista on annettu määräyksiä jätelaissa.

Laiton jätesiiro määritellään EU:n jätteensiirtoasetuksen 2 artiklan kohdassa 35. Laittomana jätesiiirtona voidaan pitää muun muassa:

- Ilmoitusta edellyttävän jätteen siirtoa ilman jätesiiirtolupaa
- Ilmoitusta edellyttävän jätteen siirtoa ilman kaikkien toimivaltaisten viranomaisten hyväksyntää
- Jätteen vientiä loppukäsitteltäväksi EU:n ulkopuolelle tai vaarallisen jätteen vientiä hyödynnettäväksi maihin, jotka eivät ole EFTA:n, EU:n tai OECD:n jäseniä.

¹ Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantatyöryhmän ympäristörikoskatsaus 2020, sivu 11

- Jätteen siirtoa, jota ei ole suoritettu jätesiiirtoilmoituksessa esitetyllä tavalla
- Jätteen siirtoa, jonka hyväksyntä on saatu antamalla virheellisiä tietoja
- Jätesiiirtoa, jossa vastaanottavan maan jätettä hyödyntävän tai loppukäsittelylaitoksen ympäristönsuojelun taso ei vastaa kansainvälisiä määräyksiä

Myös vihreän jätteen siirto voi olla laitonta esimerkiksi silloin, jos kuljetus tapahtuu ilman siirtoasiakirjaa (jätteesiirtoasetuksen liite VII) tai siirto suoritetaan eri tavalla, kuin siirtoasiakirjassa on esitetty.

Jätteesiirtoasetuksen mukaan EU:n jäsenvaltioiden on säädettävä asetuksen säännösten rikkomuksiin sovellettavista seuraamuksista. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia. Rangaistukset on säädetty jätelaissa sekä rikoslaissa.

EU:n jäsenmaiden ympäristöviranomaisten tiedonvaihto- ja yhteistyöverkoston (IMPEL) SWEAP-projektin (The Shipment of Waste Enforcement Actions Project) mukaan viime vuosien muutokset jätekaupassa ja monien EU:n ulkopuolella jätettä vastaanottavien maiden uudet tuontirajoitukset ovat vaikuttaneet jätevirtojen muuttumiseen ja lisänneet laitonta jätekauppaa². Esimerkiksi muovijätteen uudet luokitukset ja vientikielto eivät ole merkittävästi lisänneet muovijätteen jätesiiirtolupien määrää Euroopassa, vaikka näin oletettiin käyvän. Siten on epäselvää, mihin osa syntyneestä muovijätteestä on päätynyt.

Interpolin laatimassa ”Strateginen analyysiraportti, rikollisuuden suuntaukset muovijätemarkkinoilla” -tutkimuksessa havaittiin maailmanlaajuisten muovijätteesiirtojen osalta, että laittomia jätekuljetuksia uudelleenreititettiin jatkuvasti ja kauttakulkumaita naamioitiin jätteen alkuperämaiksi. Lisäksi havaittiin, että laittoman muovijätteen tuonti kasvoi Etelä- ja Kaakkois-Aasian maissa sekä Itä-Euroopan maissa. Tutkimuksesta ilmenee myös, että muovijätteen väärin tehdyt siirtoilmoitukset kasvoivat (esimerkiksi muovi ilmoitettiin raaka-aineena). Myös laitton jätteenkäsittely lisääntyi joissakin vientimaissa, minkä seurauksena kannustin kansainväliseen kauppaan muovijätteen osalta laski. Sekä tahallisten että tahattomien jätepalojen todettiin lisääntyneen niin laillisissa kuin laittomissa paikoissa.³

² Lisätietoa: [The Shipment of Waste Enforcement Actions Project \(SWEAP\)](#)

³ INTERPOL STRATEGIC ANALYSIS REPORT, Emerging criminal trends in the global plastic waste market since January 2018, sivu 19

Laittomat kansainväliset jätesiirot ovat uhka sekä ympäristölle että taloudelle. Laittoman jätekaupan tuotot on arvioitu maailmanlaajuisesti yhtä suuriksi kuin huumausaineiden salakuljetuksella saatavat tuotot.⁴

2 Kansainväliset jätesiirot ja Suomi

Vuonna 2020 Suomesta vietiin ulkomaille noin 340 000 tonnia EU:n jätteesiirtoasetuksen N:o 1013/2006 mukaisella jätteesiirtoluvalla valvottavaa jätettä. Vientimäärä oli melkein 40 000 tonnia suurempi kuin vuonna 2019. Kasvu johtuu muun muassa metallipitoisen jätteen ja käsitellyn puujätteen viennin kasvusta. Samoin jäteperäisten polttoaineiden vienti kasvoi, kun taas kaupallista alkuperää olevan sekalaisen yhdyskuntajätteen vienti pieneni. Kotitalouksilta kerättyjä ja vastaavia muovipakkausjätteitä vietiin ulkomaille ensimmäistä kertaa. Jätettä vietiin eniten naapurimaihin Ruotsiin ja Viroon, ja niiden osuus kokonaisviennistä on noin 70 prosenttia.

Jätteiden tuonti väheni edellisestä vuodesta ja vuonna 2020 jätettä tuotiin noin 143 000 tonnia. Puujätteen tuonti väheni, kun taas jäteöljyn tuontimäärät kasvoivat. Käsitelty puujäte kattoi noin puolet jätetuonneista, ja sitä tuotiin Belgiasta, Saksasta ja Venäjältä ja Hollannista. Jäteöljyä tuotiin useasta maasta ja sen määrä oli noin neljännes kokonaistuonnista. Metallikuonan tuonti Venäjältä jatkui (kyseinen jäte luokitellaan EU:ssa vihreäksi jätteeksi). Jätteiden poltossa syntyneet jätteet tuodaan Viron jätteenpolttolaitoksesta, mikä näkyy myös maakohtaisissa tuonneissa.⁵

3 Laittomat kansainväliset jätesiirot Suomen osalta

Kansainvälisten jätesiirojen valvontaa toteutetaan tarkastussuunnitelman mukaisesti.⁶ Suunnitelmassa on esitetty riskiarvio, jonka mukaan tiettyihin jätteisiin voidaan olettaa liittyvän joko merkittävä tai kohtalainen riski toteutua lainsäädännön vastaisesti. Näitä jätteitä ovat muun muassa lyijyakkuroomu, sähkö- ja elektroniikkalaiteromu, romuautot ja niiden varaosat sekä rakennus- ja purkujäte.

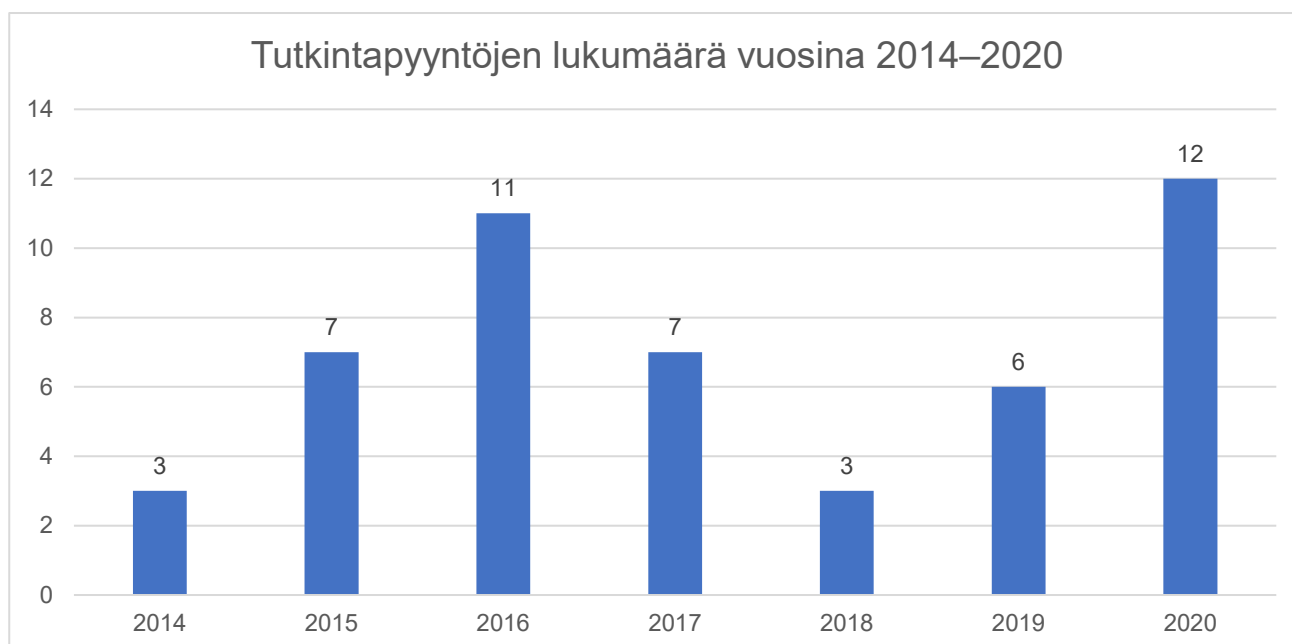
Kaavio 1. Vuosina 2014-2020 kansainvälisiin jätesiirotiin liittyvien tutkintapyyntöjen määrä⁷

⁴ Suomen kansallinen ympäristöriskosten seurantatyöryhmän ympäristöriskokatsaus 2019, sivu 50

⁵ Lisätietoa: [Jätteiden vienti- ja tuontimäärät - ymparisto.fi](https://www.ymparisto.fi/jatteiden-vienti-ja-tuontimaa-2020)

⁶ Suomen ympäristökeskus, kansainvälisten jätesiirojen tarkastussuunnitelma vuosille 2020-2022.

⁷ Suomen ympäristökeskuksen tiedossa oleva määrä

Tutkintapyynnöt ovat pääsääntöisesti vuosina 2014–2019 liittyneet vientiin ilman jätesiertolupaa tai siihen, että vienti on ollut kyseisen jätteen osalta kokonaan kielletty. Tapaukset ovat sisältäneet esimerkiksi lyijyakkujen vientiä Viroon. Kokonaan kielletyt viennit ovat liittyneet muun muassa romuautojen tai autojen jätteeksi luokiteltavien varaosien vientiin pääsääntöisesti Afrikkaan.

Vuonna 2020 tutkintapyyntöjen määrä laittomien kansainvälisen jätesierrojen osalta tuplaantui vuoteen 2019 verrattuna. Vuoden 2020 tutkintailmoituksissa on paljon saman tyyppisiä ilmoituksia kuin aiempina vuosina, mutta mukana on myös uusia ilmiöitä. Vuoden 2020 tutkintailmoituksista Viroon on viety ilman lupaa muun muassa rakennus- ja purkujätettä sekä muuntajaöljyä. Lisäksi on viety vihreänä jätevientinä pohjatuhkia Hollantiin ja alumiinromua Pakistaniin, vaikka kyseiset siirrot olisivat vaatineet jätesiertoluvan. Myös asiakirjaväärennöksiä jätevienteihin liittyen on havaittu. Lisäksi naapurimaa Viron rooli laittomien jätevientien kohteena on noussut.

Edellä mainittujen tutkintapyyntöjen lisäksi on paljon niin sanotusti pieniä rikkeitä, joiden osalta Suomen ympäristökeskus pyrkii neuvomaan yrityksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi puutteet siirtoasiakirjoissa ja jätesierrojen ilmoittamisessa viranomaisille. Myös käytettyjen ajoneuvojen tai käytettyjen sähkö- ja elektroniikkalaitteiden vienneissä on usein puutteita dokumentoinnissa.

4 Laittomien kansainvälisten jätesierrojen torjuntaa

Suomen ympäristökeskus on EU:n jätteesiirtoasetuksen N:o 1013/2006 mukaan toimivaltainen viranomainen, joka toimii lupa- ja valvontaviranomaisena

kansainvälisissä jätesiiroasioissa ja vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnasta. Valvontaa toteutetaan EU:n jätteensiiroasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen. Tarkastusten painopistealueet valitaan riskiarvioinnin perusteella ja niitä tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntyapaikalla että keräyksen, kuljetuksen tai käsittelyn aikana.⁸

Suomen ympäristökeskus valvoo jätesiiroja yhteistyössä muun muassa Tullin ja poliisin kanssa. Satamissa ja rajanylityspaikoilla tehtävien tarkastusten lisäksi seurataan erityisesti sähkö- ja elektroniikkalaiteromun ja romuajoneuvojen vientiä EU-maiden ulkopuolelle. Viime vuosina rakennus- ja purkujätteen vientiin on kiinnitetty erityistä huomiota. Suomen ympäristökeskus tekee myös yritystarkastuksia yhteistyössä yrityksiä valvovien ympäristöviranomaisten kanssa.

Tullin tehtävänä on edistää tavarakaupan sujuvuutta sekä varmistaa sen oikeellisuus, kantaa tehokkaasti tavaraverot ja suojata toimialallaan yhteiskuntaa, ympäristöä ja kansalaisia. Tulli huolehtii tulliverotuksesta, maahan tuotavien ja maasta vietävien tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta ja muista tullitoimenpiteistä sekä ulkomaankaupan tilastoinnista. Tulli toimii esitutkintaviranomaisena ja tutkii toimivaltansa puitteissa tullirikoksia.⁹ Vuosina 2014-2020 Tulli on tutkinut yhteensä 33 kansainvälistä jätesiirotapausta sekä luonnonsuojelurikoksia on ollut tutkittavana yhteensä kahdeksan tapausta. Esitutkinnot ovat perustuneet Suomen Ympäristökeskuksen tekemiin tutkintapyyntöihin ja Tullin omiin valvontahavaintoihin.

Poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen ja tutkii rikoksia rikosnimikkeestä riippumatta. Tieto mahdollisesta ympäristörikoksesta tulee poliisille pääasiassa kolmea eri kautta: yksityisiltä kansalaisilta, valvontaviranomaisilta tai poliisin omina havaintoina esimerkiksi tavanomaisen valvonnan tai muun rikostutkinnan yhteydessä. Valvontaviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus toimialallaan havaitsemastaan rikosepäilystä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja sillä ei ole loukattu yleistä etua.¹⁰

⁸ Suomen ympäristökeskus (SYKE): [Kansainvälisten jätesiirojen tarkastussuunnitelma vuosille 2020–2021](#)

⁹ Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantatyöryhmän ympäristörikoskatsaus 2020, sivu 29-30

¹⁰ Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantatyöryhmän ympäristörikoskatsaus 2020, sivu 25

5 Tulevaisuuden uhkakuvat

Suomeen liittyvät ympäristörikollisuuden uhkakuvat vaihtuvat muuttuvan maailman mukaan. Erityisesti Keski-Euroopassa rajat ylittävä jätteiden kuljetus ja "dumppaus" ovat vakavan ja osittain järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaa toimintaa, jossa tavoitellaan suuria rikoshyötyjä. Esitutkintaan ja syyteharkintaan vietyjen paljastettujen laittomien kansainvälisten jätevientitapausten valossa voidaan päätellä Suomen olevan osana Keski-Euroopan rikosilmiötä.

On ilmeistä, että vain osa ympäristörikoksista tulee esitutkintaviranomaisten tietoon. Arvio ympäristörikosten piilorikollisuudesta perustuu erityisesti lähialuevertailuun Suomen, Ruotsin ja Norjan rikostilastojen välillä. Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantatyöryhmä on jo vuosia nostanut esiin raporteissaan ympäristörikollisuuden alhaisen kiinnijäämisriskin. Yhtenä keskeisenä ympäristörikollisuuden uhka- ja torjuntakuvana voidaan pitää sitä, että ympäristörikosten alhainen kiinnijäämisriski lisää jatkossa taloudellista voittoa tavoittelevan ja järjestäytyneesti liiketoimintana toteutetun ympäristörikollisuuden määrää. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella ympäristörikosten osalta on tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö, joka vaikuttaa lievältä.